

A mindenki számára elérhető digitális könyvtári szolgáltatások

A könyvtár épülete riasztóan hathat a vak vagy gyengén látó emberekre. A 20. században ők erősen függtek a *Library of Congress* vakok és mozgáskorlátozottak számára meghirdetett nemzeti programjától. Ez a program még ma is audiokazettákat és Braille-írással készült dokumentumokat szolgáltat a rászorulóknak. Az internet taszító lehet csiricsaré megjelenésével és elérhetetlen oldalával. A látáskárosodott embereknek szükségük van a technológiai biztonságra, és az eszközök használatának begyakorlására.

A 21. században a hangoskönyveket kínáló könyvtárak a korszerű technológiát használják. A könyvtárak és más szervezetek együttműködnek az OCLC-vel és a másokkal, hogy fejlesszék és teszteljék digitális állományukat, és megkönnyítsék a hozzáférést.

OPAL: Online Programming for All Libraries

Az ipari korszakban elterjedt az a nézet, hogy a termelés növekedésével az egy termékre jutó fajlagos költség csökken. Ugyanígy az online könyvtárak indulásakor az új szolgáltatás mindenki számára sokat ígért: a gyerekeknek, felnőtteknek, kamaszoknak új lehetőségeket teremtett. A távkonferencia technikája a könyvtáraknak is lehetővé tette, hogy földrajzilag és időben bebarangolják a világot. 2003-ban Illinois állam könyvtári hálózata a nyomtatott dokumentumok kedvelői számára vitaforumot akart nyújtani az online könyvekről. Amikor a hangoskönyvekkel foglalkozó könyvtárosok megvizsgálták a technikai lehetőségeket, a *tcConference from Talking Communities* (www.talking-communities.com) látszott a legmegfelelőbbnek. A könyvtárosok az együttműködésben látták a megoldás kulcsát ugyanúgy, mint annak idején a közös katalógus kialakításánál.

Az *Online Programming for All Libraries* (www.opal-online.org) projektben az *Alliance Library System*, a *Mid-Illinois Hangoskönyv Központ* és a *Mid-Illinois State Library* Hangoskönyv és Braille-szolgáltatás vett részt. Elektronikus könyvekről, gyerekprogramokról, tréningekről, interjúkról lehet beszámolni az OPAL keretében. Ha valamennyi részt vevő könyvtár évente csak néhány programot rendez, máris gazdagítja az OPAL működését.

Az első nagy távkonferenciát 2004 júniusában tartották. A Clevelandi Nyilvános Könyvtár Vakok és mozgáskorlátozottak részlege a *Da Vinci kód* c. könyvet vitatta meg. A beszélgetésbe bekapcsolódtak New Yorkból, Cincinnatiából, Illinoisból és Indianából is. A résztvevők buzgón használták a számítógép klaviatúráját és a mikrofont is. A program technikailag és tartalmilag egyaránt nagyon izgalmas volt.

Több mint harminc könyvtár fejezte ki szándékát az OPAL-ban való részvételre. A programok száma nő, és a minőségük javul azzal, hogy egyre több könyvtár csatlakozik a projekthez. Vannak történelmi, egészségvédelmi és fiataloknak szóló rendezvények is.

MI-DTB projekt: hangos elektronikus könyv

Az *MI-DTB* (Mid-Illinois elektronikus hangoskönyv) projekt (www.midtb.org) azzal a dilemmával szembesült, hogy az elektronikus könyvet miképpen lehet a látáskárosultak számára elérhetővé tenni. Miközben számos szoftverrel, hardverrel igyekeznek az elektronikus könyvet a látáskárosultak számára is használhatóvá tenni, alapvetően mégis a nagyközönség részére fejlesztik ki az eszközöket. Az *Audible.com* nagyon népszerű az ingyázók, a kocogók, a biciklisták és azok között, akik mozgás közben akarnak szöveget vagy zenét hallgatni.

Az *OverDrive*, a *netLibrary* és más, elektronikus könyvek előállításával foglalkozó cégek letöltésre alkalmas szoftvereket fejlesztettek ki. Az MI-DTB teszteli az eszközöket.

Igen sokan vesznek részt a projektben. Szívesen próbálgatják a különböző digitális eszközöket. A használók a számítógépükön hallgathatják a könyveket, letölthetik hordozható eszközeikre a fájlokat, s a szerzői jogi előírásokat betartva CD-re rögzíthetik őket.

A munka az MI-DTB pártfogása mellett folyik, ami lehetővé teszi, hogy a vakoknak és gyengén látóknak is ugyanúgy végezzenek fejlesztéseket, mint az ilyen hátránytól nem szenvedő használóknak. A projekt ráirányítja a figyelmet a látáskárosultak problémájára, ami az eszközfejlesztést és -értékesítést is serkenti.

Teljes terjedelmű hangoskönyvek

2004 november elején az *OverDrive* letölthető hangoskönyveket kínált a könyvtáraknak. A hónap végén létrejött az *Unabridged Digital Audio Books* szolgáltatás (www.unabridged.info), amely teljes terjedelmű hangoskönyvekkel való ellátásra vállalkozott. Ez nagyon jó példa volt arra, hogy a látáskárosultak számára miképpen lehet gyorsan, jól megszervezni egy szolgáltatást. Az *Unabridged* százával kínálja a letölthető hangoskönyveket öt államban: Coloradóban, Delaware-ben, Illinoisban, New Hampshire-ben és Oregonban. Az NLS is partner a projektben: teszteli és értékeli a termékeket, így készítve elő a nemzeti hangoskönyv-szolgáltatást.

A szolgáltatók szándékosan választottak egy kis csoportot, hogy felmérjék, mekkora az igény a hangoskönyvek iránt. Az *OverDrive*-csoport érdekelt volt abban, hogy mindenki számára használható rendszert dolgozzon ki. Szöveges és hallható instrukciókat építettek be, kiegészítve nyomógombbal használható utasításokkal. Kialakították továbbá a saját billentyűparancsos rendszerüket, és a különböző tempójú visszajátszást.

InfoEyes: virtuális tájékoztató szolgálat

2004 márciusában indult az *InfoEyes* (www.infoeyes.org) virtuális tájékoztató szolgálat a látáskárosultak számára. A benne részt vevő szer-

vezetek főképpen hangoskönyveket szolgáltató, állami könyvtárak Illinoisból, Marylandból, Washingtonból. A használó e-mailen vagy számítógépes telefonon (voice-over-IP) keresztül léphet kapcsolatba a szolgálattal.

Mary Mohr, a Library of Congress szakértője úgy jellemezte az *InfoEyes*-t, mint megvalósult álmát. Ő mindig is arra vágyott, hogy a látáskárosultakat és a fogyatékkal élőket a helyi könyvtárból az otthonukban szolgálják ki. Ez egy sajátos szolgáltatás egy elszigetelt, ámde folyamatosan növekvő csoport számára. A projekt célja az, hogy az általános szolgáltatások közé integrálódjék az *InfoEyes*. A távolabbi célok között szerepel, hogy az egész világra kiterjesszék ezt az angol nyelvű szolgáltatást.

A virtuális tájékoztató szolgálat keretében a látáskárosultak tréningeken tanulhatják meg, hogyan kell keresni a világhálón és az adatbázisokban. Az *InfoEyes*nek olyan szoftverre van szüksége, amely lehetővé teszi, hogy az érintettek e-mailt és számítógépes telefont használjanak a kapcsolattartásra. Különböző képernyőolvasó eszközök is kellenek. A fejlesztéshez eszközökre van szükség, kezelni kell a beérkező kérdéseket, a havi statisztikát. Mindazonáltal a program működtetése nem lehet drága.

Következtetések

Problémát jelentenek az elkülönült, de hasonló szolgáltatások. A könyvtárak általános szolgáltatásai nem hozzáférhetők a fogyatékkal élők számára, tehát a könyvtáraknak kétféle szolgáltatást kell nyújtaniuk, ami meglehetősen költséges. Ezért tisztázni kell az ezzel kapcsolatos kérdéseket, és élni kell az adódó lehetőségekkel az integráció érdekében.

Kezelni kell azt az ellentmondást is, hogy a könyvtárak helyben működnek, de szolgáltatásaik messzire nyúlnak, távolról is igénybe vehetők. A könyvtárak alapítása és fenntartása állami vagy városi feladat, ám a könyvtárak digitális állománya globálisan használható. Az információs technológia gyors változása ugyanakkor a könyvtárak számára komoly lehetőséget teremt arra, hogy állományukat minél szélesebb körben elérhetővé tegyék.

/BELL, Lori-PETERS, Tom: *Digital library services for all.* = *American Libraries*, 36. köt. 8. sz. 2005. p. 46–49./

(Wéber Katalin)